

Majda Vrhovnik-Lojzka

Po končani prvi svetovni vojni, ko je razpadlo nekdanje močno avstroogrsko cesarstvo, je z Dunaja odšlo precej uradnikov. Eden takšnih je bil tudi Franc Vrhovnik. Zaželel si je živeti med rojaki in sodelovati pri urejanju razmer v novi državi, kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Prišel je v Ljubljano in si poiskal primerno službo. Leta 1916 se mu je še na Dunaju rodil sin Vladimir, v Ljubljani pa 1922 hči Majda. Kot je bilo v navadi pri takšnih družinah, je oče oba poslal po končani osnovni šoli v gimnazijo. Vladimir je potem, ko je končal gimnazijo, odšel k vojakom in postal rezervni podporočnik, Majda pa se je vpisala na medicinsko fakulteto v Ljubljani, da bi bila nekoč zdravnica.

Veljala je za bistro dekle, učila se je z lahkoto. Ne samo tistega, kar je bilo predpisano z učnimi načrti za šole v kraljevini Jugoslaviji, ampak tudi

marsičesa drugega, kar je bilo včasih celo prepovedano. Zato je kmalu spoznala, kako krivičen je kapitalistični družbeni red. Kot za mnoge druge njeje podobne ji je bilo treba narediti le še korak in že se je znašla v vrstah tistih, ki jim besed ni bilo dovolj, ampak so hoteli tudi dejanja.

Tako so jo še kot gimnazijko sprejeli v Zvezo komunistične mladine Jugoslavije, na univerzi pa je 1940 postala članica komunistične partije Slovenije, stara komaj osemnajst let. To je bilo v tistih časih za tako mladega človeka veliko priznanje za njegovo požrtvovalnost in delovno vnetje. Še posebno, ker je v Evropi že divjala druga svetovna vojna. Jugoslavija je bila sicer zaenkrat še nevtralna, toda vse je kazalo, da ne bo več dolgo.

Naslednjega leta, enainštiridesetega, so se zvrstili usodni dogodki, ki jih večina naših ljudi pozna, če prek osebnih doživetij, vsaj iz zgodovinskih učbenikov. Kot članica KP je Majda sodelovala pri organiziranju demonstracij proti pristopu Jugoslavije k trojne-

mu paktu in pri zbiranju prostovoljcev. Potem ko so italijanske čete zasedle Ljubljano in ko so se začele priprave na ustanovitev Protiimperialistične, kasneje Osvobodilne fronte, pa je postala kurirka centralnega komiteja.

To je pomenilo novo priznanje njeni iznajdljivosti. Dolžnost kurirke najvišjega političnega in v prvem razdobju tudi vojaškega vodstva osvobodilnega gibanja je bila namreč sila odgovorna in tudi nevarna naloga. Sovražnik je dobro vedel, kdo so zanj najbolj nevarni nasprotniki, zato se je na vse kriplje trudil, da bi jih polovil. Kurirka bi lahko nehote izdala tovariše, če ne bi opazila morebitnih zasledovalcev. Ko bi jo prijeli, policija niti najmanj ne bi oklevala, da tudi z najhujšim mučenjem pride do ustreznih podatkov.

Majda je bila za takšno nalogo kot nalašč. Pogumna in iznajdljiva, prebrisana in odločna. Kdo bi tudi mogel pomisliti, da prikupno in uglajeno dekle iz »boljše« družine dela nekaj prepovedanega in celo smrtno nevarnega. Povrh celo proti koristim družbene skupine, ki ji pripada.

Velikokrat je bila policija sila presenečena, ko je odkrila, da so takšni ljudje za OF. Sicer je bil to odraz množičnosti osvobodilnega boja in pravičnega razmerja komunistov do vseh, ki so bili pripravljeni sodelovati v boju. Ena izmed takšnih družin so bili tudi Vrhovnikovi starši. Oče in mati sta vedela, kaj počne Majda, kasneje pa tudi Vladimir. Ta je bil banovinski uradnik in član tamkajšnjega matičnega odbora OF že poleti 1941, proti koncu leta pa so ga sprejeli za kandidata za člana KP.

Proti koncu leta 1941 je nastala »centralna tehnika« kot važno delovno področje. Vodstvo se je dobro zavedalo pomena tiska za obveščeno ljudstvo, organiziralo je več tiskarn, oziroma »tehnik«, kakor smo jim rekli zaradi tajnosti. Ena izmed tistih, ki so vzdrževali zveze med »centralno tehniko« in CK, je bila tudi Majda. Zato so jo spomladaj 1942, ko se je vodstvo osvobodilnega gibanja iz Ljubljane preselilo na osvojenem ozemlju in zato kot kurirka ni bila več potrebna, določili za delo v vodstvu »centralne tehnike«.

Pri tem delu je preživela več kot leto dni. Večkrat je za las ušla aretaciji, saj je v Ljubljani zaradi belgardističnega izdajstva postajalo vedno bolj nevarno. Posebno na jesen 1942 je bilo hudo.

Ob italijanski kapitulaciji je odšel k partizanom Majdin brat. Tudi zanj je postajalo vedno bolj nevarno, saj so za njeno delo vedeli mnogi, povrh pa je imela brata partizana. Domobranska policija

pod nemškim vodstvom je bila zaradi poznavanja razmer in zvez z delom meščanov zelo uspešna in prizadevna. Zato je vodstvo sklenilo jeseni 1943 Majdo poslati k partizanom. Odpeljala se je z vlakom proti Primorski, ker na Dolenjsko ni bilo več mogoče.

Na Primorskem je nadaljevala z delom v propagandnem aparatu. Izkušnje iz Ljubljane ter splošna razgledanost so ji precej pomagale, da se je vnovič izkazala. Povrh je tudi dobro znala nemško, nekaj iz šole, nekaj pa od doma, kjer so včasih govorili v tem jeziku. Zato jo je CK sredi 1944, ko se je razmahnila vstaja na Koroškem, sicer poslali tja.

Postala je član oblasnega komiteja KPS za Koroško, kot taka je odgovarjala za agitacijo in propagando. Nekako mimogrede se je ukvarjala tudi z organizacijskimi zadevami in obveščevalnimi nalogami. Proti koncu 1944 je slovensko osvobodilno gibanje navezovalo vedno tesneje stike z avstrijskimi protifašisti, da bi

jih spodbudilo in jim pomagalo organizirati vstajo po slovenskih in jugoslovanskih zgledih. Zato je Majda pogosto odhajala s hribov v Celovec in Beljak ter se tam dlje časa drževala.

Februarja 1945 so jo v Celovcu aretirali gestapovci, očitno zaradi izdaje. Kljub ponarejenim dokumentom so vedeli, kdo je in kaj počne. Začeli so jo zasliševati in ker ni hotela govoriti, so jo tudi mučili. Celozadnje dni aprila, ko je bilo več kot očitno, da so nacistični Nemčiji dnevi šteti, niso odnehali. Nacisti in pristaši meščanskih strank so se znašli v svojem sovražstvu do slovenskega osvobodilnega gibanja skupaj, obenem pa so računali, da bi to utegnili ugajati tudi zahodnim državam.

V tem času so se že začela pogajanja med partizani in poveljnikom kriminalne policije v Celovcu. Med drugim so partizani zahtevali, naj policija izpusti politične jetnike. Nekaj so jih res, žal pa med njimi ni bilo Majde.

Neke noči so jo namreč odpeljali, kot da jo vodijo na zaslišanje. Ni se več vrnila. Kasneje se je zvedelo, da so jo odpeljali iz mesta in jo na Kalvariji ponoči ustrelili. Grob si je morala izkopati sama. Dolgo je veljalo, da se je to zgodilo 4. maja 1945, novejši podatki pa govore že o 2. maju. Vsekakor so gestapovci z ustrelitvijo pohiteli, da bi kaj prikrili, ali da bi se enostavno maščevali nad Majdo zaradi njene upornosti.

Ko je Majda tiste noči kopalja svoj grob v koroško zemljo, ni mogla vedeti, da je teden dni prej blizu Opčin nad Trstom padel tudi brat Vladimir, kapetan JA, član operativnega oddelka 9. korpusa.

Tako sta po usodnem ključju v kratkem časovnem razmaku sedmih dni umrli brat in sestra, vsak na meji slovenskega prostora in v okolici dveh mest, izgubljenih zaradi imperialističnih koristi velesil v dveh svetovnih vojnah.

MILE PAVLIN

Pravilen odnos do dela

Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Ljubljana Center že nekaj let uspešno pripravlja in sodeluje na mladinskih delovnih akcijah republiškega in zveznega značaja. V letošnjem letu je organizirala tri mladinske brigade. Na predsedstvu občinske konference ZSMS je bilo sprejeto tudi poročilo in ocena njihovega opravljenega dela in rezultatov.

»Letos je mladinska organizacija občine posvetila mladinskim delovnim brigadam, njihovi pripravi in izvedbi veliko pozornosti.« je pripovedoval predsednik komisije za mladinske delovne brigade, tovariš Slobodan Studen.

Kljub temu pa so se mladi srečevali s številnimi problemi. »Posebej je potrebno izpostaviti vprašanje kadrov za vodstva posameznih brigad, predvsem vprašanje kadrov z že določeno predizobrazbo na posameznih področjih dela, kot tudi vprašanje kadrov z organizacijskimi sposobnostmi,« je nadaljeval Slobodan.

Pri organiziranju delovnih akcij, na katerih je letos sodelovalo preko dvesto mladih, je bilo upoštevanih več smotrov: od razvijanja samoupravljanja pri delu in v interesnih dejavnostih, razvijanje ustvarjalnosti posameznika, spoznavanje vrednot fizičnega dela, poglobljanje marksističnega znanja in še bi lahko naštevali.

»Temeljna sestavina dela mladinske organizacije je skrb za idejnopolitično rast in marksistično osveščenost mlade generacije,« je poudaril Studen in nadaljeval: »Idejnopolitično delo v brigadi

je bilo organizirano preko aktivna Zveze komunistov, marksističnega krožka in preko predavanj. Prav pri tej, zadnji obliki, pa so nastale težave, saj zaradi številnih objektivnih vzrokov le-ta niso dosegla zaželenega učinka. Število predavanj bi bilo zato potrebno večkrat skrajšati in omogočiti brigadirjem več aktivnosti in usposabljanja preko marksističnega krožka. Delo v manjših skupinah namreč omogoča več samoinicijativnosti vsakemu posameznemu brigadirju in članom ZK še posebej, saj bi le-ti morali prevzeti glavno breme pri delovanju marksističnih krožkov.

Vključitev vsakega brigadirja v idejnopolitično delo pomeni tudi, da bomo brigade usposobili za funkcijo kadrovske baze mladih aktivistov. Sam sistem idejnopolitičnega usposabljanja in marksističnega izobraževanja mora biti v bodoče usmerjen tako, da bo v funkciji usposabljanja brigadirjev za uspešnejše in boljše izpolnjevanje nalog s tega področja.

In, ko se sedaj obračamo na sadove minulega dela na področju mladinskih delovnih akcij in ko ugotavljamo napake, ki jih je potrebno v bodoče odstraniti, naj omenimo še to: za prihodnje delovne akcije je nujno potrebno upoštevati temeljitejšo sodelovanje med občinskimi in krajevnimi štabi, ki skrbijo za izvedbo akcije in pa samimi brigadami. To pa pomeni tudi večjo uresničitev enega bistvenih namenov delovne akcije — pridobitev pravičnega odnosa do dela.

D. L.

Pionirji varčevalci pri županu

Med pomembne dejavnike vzgajanja in vodenja otrok in mladih oseb k večji zrelosti sodi varčevanje, ki ni le kopičenje denarja, ampak način ustreznega vlaganja denarnih sredstev.

Tega so se zavedali člani predsedstva Zveze prijateljev mladine Ljubljana-Center, ko so v svoj program dela za leto 1976 vključili tudi ustanovitev pionirskih šolskih hranilnic na vseh šolah v občini Center. To jim je v celoti uspelo.

Da so pionirske hranilnice samostojne samoupravne oblike interesnih dejavnosti, kjer se pionirji istočasno pojavljajo kot varčevalci-vlagaatelji, hranilnični funkcionarji, strokovni delavci in samoupravljajci so dokazali sami v svojih poročilih ob sprejemu pri predsednikih občinske skupščine.

Predsednik občinske skupščine Ljubljana-Center ing. Hugo Keržan je za dan mladinskega varčevanja povabil v goste pionirje-predstavnike pionirskih hranilnic in njihove požrtvovalne mentorje in se z njimi sproščeno pogovarjal o njihovem delu.

A. Z.

DOGOVORI — glasilo občinske konference SZDL Ljubljana Center, Prešernova 26, p.p. 191 — Telefon: 312-634 in 315-784 — Izhaja štirinajstredno — Naklada: 16.000 izvodov

IZDAJATELJSKI SVET:

Vojko Novak (predsednik), Blaž Mateković, Viktor Damjan, Marjan Mayer, Franci Strle, Breda Pavlič, Lojze Cepuš, Karel Destovnik, Tatjana Pust, Artur Boroje, Mišo Javornik, Vladimir Jerman in Ivan Hafner

UREJA UREDNIŠKI ODBOR:

Zvone Kržišnik (glavni urednik), Mišo Javornik (odgovorni urednik), Dragica Bošnjak, Artur Boroje, Matija Čož, Bogdan Pogacnik, Milan Turel, Bogdan Fajon in Darinka Legat

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Tisk: ČGP »Delo« TOZD Grafika, Likozarjeva 1

